P. MOSELLANI

TABVLÆ DE SCHEMATIBVS ET TROPIS IN Rhetorica.

ITEM

IN ERASMI ROTERO-
dami libellum de duplici copia.

EXCVDEBAT

Iohannes kyngstonus.

Anno 1573.

PETRVS MOSEL-
LANVS CANDIDO
Lectori Salutem.

OMNES LATINI-sermonis delicias in Figuris & tropis potissimùm sitas esse, nemo est vel mediocriter eruditorum qui nesciat, studiose Lector. Etenim vt pictura non simplex, sed quæ varijs distinguitur coloribus, spectantium oculos maximè pascit, & pratum omnigenis variegatum floribus inambulantibus arridet: ita oratio nox vndique sui similis, verùm suis interspersa figuris, suis variata tropis, auditorum aures capit, meretúrque applausum adeò, vt prater Græcos, qui huic negotio volumina dedêrunt, & Cicero, & Quintilianus in dicẽdi arte principes, hac de virtute diligentissimè perscribere dignum putârint. Quamobrem quum tot figurarũ, tot troporum non minus sit necessaria cognitio, quàm memoria difficilis, & ipsum me operæpretium facturum existimarui, si quæ ad hanc rem pertinere videbũtur, vniuersa ex probatissimis scriptoribus, tum Græcis, tum Latinis, in breuem hanc tabellam congessero, certáque descriptione arctâro. Quam si in locum, in quo frequenter versaris, suffigas, futurum, vt quum nunquam non oculis obuersetur, in memoria thesaurum citra molestiam

ſtiam reponatur. Qua in re candido ſuffragatur calculo Eraſmus Roterodamus noſter, omniũ, quos Sol hic vidit, vt doctiſſimus, ita & eloquentiſſimus, idem quod nobis conſultum videtur, præcipiens. Porrò, vt quid ſecutus ſim ſcias, primùm figuras λέξεως omnes, orationis vitia complura: tum virtutes, in quibus tropi ſunt, inſigniores exhibemus: eaque omnia, tametſi præter aliorum conſuetudinem, σχήματος nomine comprehendimus. Non quòd ita rectiùs quadrare cẽſeam, ſed quòd hac ratione vniuerſa facilius in ordinem, qui memoriam vel cum primis iuuat, digerantur. Deinde ipſa nomina, quæ vbiq; fermè corrupta deprehenduntur, ſuæ integritati reſtituta Græcè reddimus, ijs etiam, quæ vel Tullius, vel Fabius, vel Diomedes Latina fecerunt, appoſitis: pariter ſingula explicantes, tum finitionibus, tum exemplis. Poſtremò, omnibus modum adhibuimus, ne apud æquum iudicem, vel in congerendo Græcorum quorundam curioſitatem æmulari, vel omittendo quæ addidiſſe præſtaret, nonnullorum negligentiam referre meritò videri poſſimus. Reſtant tamen aliqua, quæ nec mihi faciunt ſatis, quibus accuratiùs excutiendis, tempus, quod huic lucubratiunculæ anguſtum deſtinâram, minimè reſpondebat. Quicquid id eſt quod dedimus, iuuandi ſtudio dedimus, candidiſſime Lector: olim, vbi & eruditionis, & otij plus nacti fuerimus, pleniora ac inſtructiora (aſpirante Deo) prolaturi.

Vale, & noſtram operam boni conſule.

P. MOSELLANI TABVLÆ DE SCEMATIBVS ET TROPIS.

Σχῆμα *Schema, est confirmatio quadam vel dictionis, vel rationis, vel sententiæ, vulgi consuetudinem excedens.*

Cuius partes tres: { FIGVRA, VITIVM, VIRTVS.

FIGVRA.

Figura, vel sententiæ, vel orationis, vel verborum est habitus, præter communem consuetudinem innouatus.

Et est duplex, scilicet { Διανοίας, λέξεως.

Διανοίας, *id est, sensus vel sententiarum figura, quæ quanquam (auctore Donato) ad Oratores propriè pertinet, & nos quæ Grammatici sunt, conquirenda hoc labore tantùm statuimus: tamen eius species adscripsissemus libenter, si non immensam instituti molem futuram hac ratione perspexissemus.*

λέξεως *Lexeos, Figura est, quum in oratione aliquid quod ad verba attinet, innouatur, præter vulgarem consuetudinem.*

Cuius

Cuius genera sunt, Figura { *Dictionis,* *Locutionis,* *Constructionis.*

Figura dictionis, & illius partes.

Figura dictionis in prosa βαρβαρισμὸς *Barbarismus, in Carmine* μεταπλασμὸς *Metaplasmus dicitur. Transformatio quædam est vnius dictionis.*

Cuius partes à Grammaticis recensentur. { *Prothesis,* *Epenthesis,* *Proparalepsis,* *Aphæresis,* *Syncope,* *Apocope,* *Ectasis,* *Systole,* *Diæresis,* *Episynalœphe,* *Synalœphe,* *Ecthlipsis,* *Antithesis,* *Mathathesis.*

Πρόθεσις *Prothesis, Appositio ad principium scilicet dictionis vel litera vel syllaba. Litera: vt, Gnatus pro natus dixit Terentius. Syllaba: vt Tetuli pro tuli.*

Επένθεσις *Epenthesis, Interpositio, cùm inter primam & vltimã dictionis syllabam adijcitur litera: vt*

Relligio pro religio, apud Virgil. Syllaba: vt, Induperator pro Imperator, Iuuenalis.

προπαρέλιψις *Proparalepsis, quam praeassumptionem dixeris, eadem* παραγώγη *paragoge, etsi Diomedes separat, cùm ad finem quippiam accedit: vt, Dicier pro dici, extulit Persius.*

Αφαίρεσις *Aphaeresis, Ablatio à principio dictionis: contraria* προθέσει *Prothesi. Litera: vt, Ruit omnia latè, pro eruit, Aeneidos secundo,*

Syllaba: vt Temnere pro contemnere, extulit Poëta ibidem.

Συνκοπὴ *Syncope, Concisio. Figura planè contraria* ἐπενθέσει *Epenthesi, quoties è dictionis medio aliquid excinditur: vt, Dixti pro dixisti, Terentius. Repostum pro repositum, & Accestis pro accessistis, Virgilius.*

Αποκοπὴ *Apocope, Abscisio à dictionis fine vel litera vel syllaba: contraria* παραγώγη *Paragoge. Litera: Achilli pro Achillis dixit Maro. Syllaba:* δλῶ *pro* δλῶμα *apud Homerum Odisseae α.*

ἔκτασις *Ectasis, Extensio syllabae natura contractae: vt, Exercet Diana choros. Diana prima porecta dixit, quũ genuina ratione fuisset contrahenda.*

Συστολὴ *Systole, Contractio naturae protensae: vt, Idolum media breui dixit Prudentius, vir verè prudens, non insciis Graecarum literarum, vt Literatores clamitant, sed in re sacra hac vsus figura.*

διαίρεσις *Diaeresis, Diuisio vnius syllabae in*

duas

duas: vt, Aulaï, in medio Æneid. 3. pro aula. Quo modo Lucretius in libris de rerum natura, genitivos fermè semper in prima forma extulit.

ἐπισυναλοιφὴ Episynalœphe, Conglutinatio duarum syllabarum in vnam: contraria διαιρέσει: vt, Fixerit æripedem ceruam, pro aëripedem. Virgilius Georgic. tertio.

Συναλοιφὴ Synalœphæ, Deletio, quum videlicet duabus vocalibus concurrentibus, prior quasi deletur: vt,

Cartag' Italiam contra, Tyberinaque longè.
pro Cartago Italiam. Æneidos primo.

ἔκθλιψις Ecthlipsis, Elisio quædam vocalium cũ consonantibus asperè concurrentium: vt,

Multum ille & terris iactatus, & alto.
Quem versum dum metiris, dicere oportet:
Mult' ill' & terris iactatus, & alto.

Ἀντίθεσις Antithesis, siue commodiore verbo ἀντίστοιχον antistœchon, quum litera pro litera ponitur. Olli subridens hominum sator, atq; Deorum. pro Illi, Virgilius Maro suæ ποιήσεως primo.

Μετάθεσις Metathesis, Transpositio quædam literarum, vt pro Timbre dixit poëta in decimo pro Timber. In quo μεταπλασμῷ Metaplasmo mirum quàm sint audaces Poëtæ Græci.

Adiciunt quidam ex Diomede παραλλαγὴν προθέσεως, id est, immutationem præpositionũ, quæ nobis non tam μεταπλασμος, quàm σολοικισμὸς spe-

eius videri solet. Verùm hoc loco memineris Lector, non vbique Metaplasmo locum esse, imò non idem in ioculari & paruo opere licebit, quod priscis illis in iusta & sublimis argumenti poësi condonatum est. Quare Horatianum illud semper in animo & pectore habeas: Tantùm opere in magno fas est obrepere somnum. Neque statim imitandum proponis, quicquid vsquam concessum inueneris.

Figura locutionis, & eius partes.

FIGVRA Locutionis, ratio est quædam locutionis compositione nouata.

Cuius hæ numerantur species:

Prolepsis,	Zeugma,
Hypozeuxis,	Syllepsis,
Anadiplosis,	Anaphora,
Epanalepsis,	Epizeuxis,
Paronomasia,	Schesis onomaton,
Paræmion,	Homioteleuton,
Homœoptoton	Polyptoton,
Irmus,	Endiadis,
Hyppallage,	Prosopopœia,
Anthypophora,	Aposiopesis,
Clymax,	Polysyndeton,
Asyndeton,	Antimetabole.

Πρόληψις Prolepsis, id est, Præsumptio rerum summaria, quæ deinceps particulatiùs enarrãtur: vt Interea reges, ingenti mole Latinus Quadrijugo inuehitur curru, bigis it Turnus in albis. Virgilius.

Ζεῦγμα Zeugma, quum diuersa clausulæ vni verbo tribue

tribuuntur.

Et est triplex: { πρόζευγμα, μεσόζευγμα, ὑπόζευγμα.

Πρόζευγμα Prozeugma, Præiunctio, quoties verbum clausulis præponitur: vt Cicero, Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

Μεσόζευγμα Mesozeugma, quum in clausularũ medio verbum collocatur. Cuius speciosum exemplum extat apud Maronem Æneidos tertio:

Troiugena interpres diuûm, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarij lauros, qui sydera sentis,
Et volucrũ linguas, et præpetis omnia pennæ. Hîc sentis & præcedentes, & sequentes nectit clausulas.

ὑπόζευγμα Hypozeugma, subiunctio, quum verbum subiungitur in fine. Cicero in Catilinam: Nihilne te nocturnum præsidium palatij, nihil vrbis vigiliæ, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hîc munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultusq; mouerunt?

ὑπόζευξις Hypozeuxis, figura superiori contraria, quum diuersæ clausulæ singulis verbis reddũtur: vt regem adit, & regi memorat nomẽque genúsque. Æneidos octauo.

σύλληψις Syllepsis, Conglutinata conceptio, quoties diuersi numeri clausulæ vno clauduntur verbo. Virg. in primo. Hîc illius arma, Hîc currus fuit.

ἀναδίπλωσις Anadiplosis, Reduplicatio cùm vltima

tima prioris versus dictio, in sequentis principio iteratur. Maro in 10.-sequitur pulcerrimus Astur, Astur equo fidens.

ἀναφορὰ Anaphora, Relatio eiusdem, videlicet verbi, per principia plurimorum versuum, Horatius Odarum secundo:

Otium divos rogat in patenti,
Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetra decori.

ἐπανάληψις Epanalepsis, auctore Donato (nam Diomedes reclamat) cùm eadem dictio versum et incipit & claudit: vt, Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa. Æneidos primo.

ἐπιζευξις Epizeuxis, subiunctio eiusdem scilicet verbi sine aliqua interstinctione, maioris vehementiæ gratia. Qua tatione fermè et superiores fiunt replicationes. Virgil. in 9. Me me, adsum, qui feci.

παρονομασία Agnominatio Latinè dicitur, quũ iucunda quadam vocum fit colluſio, significatu tamẽ diuerso. Terentius in Andria: Nam inceptio est amentium, haud amantium.

σχέσις τῶν ὀνομάτων Schesis onomaton, id est, nominũ habitus quidam, quoties verborũ multitudo eodẽ copulandi habitu coacervatur: vt hoc apud poëtã, Marsa manus, Pelligna cohors, festina virûm vis.

παροίμιον Parœmium, Assimile, quoties multa verba, ab eodem incipientia elemento, ex ordine collocantur: vt, O Tite tute Tati, tibi tanta tyranne tulisti.

iuliſti. Ennius, citante Priſciano libro duodecimo.

ὁμοιοτέλευτον *Homioteleuton, quum ſimiliter vel dictiones vel ſententiæ finiuntur. Ennius, vt citat Diomedes: Eos deduci, euehi, quàm deſeri malui. Qua figura apud Græcos inſignis eſt Iſocrates.*

ὁμοιόπτωτον *Homœoptoton, quum eodem caſuum tenore clauſula terminatur: vt eſt apud Sallu. Maximis ducibus, fortibus ſtrenuiſq; miniſtris.*

πολύπτωτον *Polyptoton, multitudo caſuum varietate diſtincta: vt Æneidos quarto,*

Littora littoribus contraria, fluctibus vndas
Imprecor, arma armis pugnent ipſiſq; nepotes.

εἰρμὸς *Irmus, Series eſt orationis, eodem filo ad clauſulam vſque protenſa: vt,*

Principio cælum ac terras, camposq; liquentes,
Lucentemq; globum lunæ, Titaniaq; aſtra
Spiritus intus alit. Æneidos ſeptimo.

ἐνδιάδις *Endiadis, Figura, quum fixum in mobile ſoluitur: vt, Per famam ac populum, pro Per famoſum populum, dixit Poëta.*

ὑπαλλαγὴ *Hypallage eſt, Quoties oratio conuerſo rerum ordine effertur: vt, Dare claſſibus Auſtros, pro Dare claſſes Auſtris. Virgilius.*

προσωποποιΐα *Proſopopœia, Perſonarum fictio, nimirum quum rebus multis ſermo tribuitur. In qua quanquã Poëtæ multum ſibi permittunt, tamen & Oratores vſurpant, vt Cicero in Catilinam patriæ ſermonem accommodat.*

ἀνθι-

ἀνθυποφορὰ *Antypophora, Quum tacitè occurrimus quæstioni. Quam figuram & poëtæ & oratores in vsu habent, quorum exempla referre nimis hîc longum esset.*

ἀποσιώπησις *Aposiopesis, quam Cicero reticentiam appellat, quum per iram vel indignationem, orationis partem reticemus. Quos ego, sed motos præstat componere fluctus. Tacet enim, puniam.*

Κλίμαξ *Climax, interprete Tullio, Gradatio, Quoties ab eo verbo, quo sensus superior claudebatur, inferior incipit: ac deinceps hoc modò quasi per gradus ascendit. Cuius aptissimum exemplum exstat apud Homerum Iliados ε, de sceptro ab Ioue in Agamemnonem vsque deducto. Sed et Virgilius in Bucolicis: Torua leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam. Et alia.*

πολυσύνδετον *Polysyndeton, Structura multis nexa coniunctionibus: vt, Athamasq́, Thoasq́, Pelidesq́ Neoptolemus, primusq́ Machaõ, Æneid. 2.*

ἀσύνδετον *Asyndeton, Superiori contraria, cùm structura vinculis caret. Abijt, excessit, euasit, erupit. Tullius in Catilinam. Ferte citi flammas, date vela, impellite remos, Æneidos quarto.*

ἀντιμεταβολὴ *Antimetabole apud quosdam inter figuras refertur, quam Latinè Contramutationem vertere possis: vt, Non viuo vt edam, sed edo vt viuam, inquit Cato. Reliquæ figuræ, quas Fabius ex multis Græcis curiosè satis conuertit, impræsentiarum*

rum adscribere non est animus: partim quòd grammaticum artificium excedant, partim quod insigniores congerere tantùm nostrum est institutum.

Figura constructionis, eiusque partes.

FIGVRA Constructionis, qua in syntaxi vulgarem rationem excedit.

Cuius species sunt { *Prolepsis, Zeugma, Syllepsis, Euocatio, Appositio.*

πρόληψις *Prolepsis, Præsumptio totius, cuius partes ad vnam proprietatem postea referuntur: vt, Milites pugnant, vnus in hostem, alter in patriam.*

Ζεῦγμα *Zeugma, Quoties vna proprietas diuersis subiectis tribuitur, vni prius, alteri posterius, ita tamen vt viciniori respondeat: vt, Ego & tu scribis.*

σύλληψις *Syllepsis, Conceptio, quum dignius attrahit minus dignum: quæ ambo tamen ad vnam proprietatem referentur, vt digniori respondeat: vt Ego & tu scribimus.*

Euocatio, quoties prima vel secunda persona tertiam quasi euocat: vt, Ego Virgilius cano: quanquam hoc loco, mea sententia, Virgilius non tam tertiæ, quàm primæ personæ est.

Appositio, quando duo fixa vel plura sine copula nectuntur: vt, Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent, Virgilius primo Æneidos. Formosum

pastor

pastor Coridon ardebat Alexin, Delicias domini. Idem in Bucolicis.

Nonnulli recentiores literatores συνεκδοχὴν *synecdochen addunt, quæ tum fit, quum* ἐλεφαντίζοντες *Æthiops albus dentes dicimus: et vt Virgilius, Nuda genu, quod* ἀπὸ τοῦ μέρους *fieri certum est.*

VITIVM.

Schematis pars secunda.

Vitium in oratione quasi error quidam, qui etsi Poëtis condonatur, in prosa tamen intolerabilis est.

Cuius species sunt,
- *Obscurum,*
- *Inordinatum,*
- *Barbarum.*

Obscurum eiulque partes.

Obscurum, quum vel verborum, vel structuræ vitio obscuritas quædam inducitur.

Cuius partes habentur.
- *Acyron,*
- *Pleonasmos,*
- *Perissologia.*
- *Tautologia,*
- *Hornœologia,*
- *Amphibologia,*
- *Eclipsis,*
- *Periergia.*

ἄκυρον *Acyron, Improprietas, quum dictio minimè propriæ significationis orationi cen nubes inducitur. Terentius: Nam quod tu speras, propulsabo facilè. Speras pro times: Quo modo & Græci*

suum

ſuum ἐλπίζειν vſurpant.

πλεονάσμος Pleonaſmos, fit quoties (inquit Fabius) ſuperuacuis verbis oneratur oratio, vt, Vidi meis oculis. Satis eſt enim, Vidi. Sic ore locuta eſt, Aeneidos primo.

περισσολογία Perisſologia fit, quum ſententia aliqua ſine põdere rerum adijcitur, vt Liuius in octauo ab vrbe condita, Legati non impertata pace, retrò domum, vnde venerant, reuerſi ſunt.

ταυτολογία Tautologia, Eiuſdem verbi aut ſermonis iteratio. Cui vitio etiam Ciceronem obnoxium notat Fabius, quòd dixerit: Non ſolum igitur illud iudicium iudicij ſimile Iudices non fuit: Quamuis caſu diuerſo.

ὁμοιολογία Homœologia, Peius vitium ſuperiori, quum oratio vndique ſui ſimilis, nulla varietatis gratia leuat tædium, ſed eſt tota coloris vnius. Cuius exemplum, ne nimis longum ſit, in præſentiarum non adſcribemus.

ἀμφιβολογία Amphibologia, Quando ſtructuræ vitio, vtrò uerbum ſit referendum dubitatur: quemadmodum Pyrrho oraculum reſpondit, Aio te Aeacida Romanos vincere poſſe. Hic viri victoria promittatur, incertum.

ἔκλειψις Eclipſis, Defectus, quem (ni fallor) Fabius ἀτελῶσιν vocat, quum ſermoni aliquid deeſt quò minus plenus ſit: vt Italiam fato profugus, id eſt, ad. Egóne illã? quæ illũ? quæ me? quæ non? In Eunuch.

περὶ ἐρ-

περιεργία *Periergia*, *Supernacua*, & (vt ita dixerim) *operositas nimia in loquendo*. *Quod vitium aut idem, aut certè admodum affine ei quod* μακρολογίαν *nominant, cùm Fabius, tũ Diomedes*, *Quũ sermo, cultus gratia, longior fit quàm oportet. Virg.*

Postera vix summos spargebat lumine montes
Orta dies, quum primùm alto se gurgite tollunt
Solis equi, lucemq́; elatis naribus efflant.

Hæc vitia quanquam fermè omnia à Diomede sub obscuro ceu genere comprehenduntur, non tamen ignoro multis aliter videri posse. Vt ut sit, nobis in parvo discrimine ponetur.

Inordinatum eiusque species.

Inordinatum, quũ vel ordo, vel dignitas verbis deest.

Cuius species potiores censentur:
- *Tapinosis,*
- *Cacemphaton,*
- *Cacozelon,*
- *Aschematiston,*
- *Cacosynthethon,*
- *Soraismos.*

Ταπείνωσις *Tapinosis*, *Vitium quo rei dignitas verbi humilitate deprimitur, vt quod Cato (auctore Gellio) Verrucam montis pro cacumine dixit.*

Καπέμφατον *Cacemphaton, sive* Αισχρολογίαν *Æschrologian vocitare velis, vel quum corrupta consuetudine in obscœnum intellectum detorquetur sermo: vt Aeneidos sexto: At ramum hunc, aperit ramũ qui veste latebat. Terent. Arrige aures Pamphile;*

le: cùm arrectio genitali membro propria sit. Vel cùm iunctura deformiter sonat: vt, Numerum cum nauibus aequat. Quod posterius obseruare, auris est planè delicata.

Κακόζηλον, *Cacozelon, Mala affectatio, cùm ingenium scilicet iudicio caret, et specie boni fallitur, infeliciter q3 aemulatur vitium, vt omnium pessimum, ita hodie omnibus fermè commune.*

ἀσχημάτιστον *Aschematiston, id est, malè figuratum, quum oratio prorsus simplex, suis figuris, quibus velut stellulis reluceret, caret.*

κακοσύνθετον *Cacosyntheton, Malè collocatum, vbi quippiam non suum habuerit locum, in quo quadret: vt, -versaq3 iuuencûm Terga fatigamus hasta. Æneidos nono.*

σωραϊσμὸς *Soraïsmos, Miscella quaedam & aceruatio ex varijs idiomatis apud Graecos, apud nos ex verbis Barbaris & Latinis, proprijs & improprijs, obsoletis & nouis. Ac vt sis sciens, in his vitijs planè nihil tibi condonârim. Nam quamuis Virgilius semel atq3 iterum in ipsis audax fuerit, tibi tamen non itidem hac imitari fuerit consultum.*

Barbarum, eiusque species.

Barbarum: vitium, quod ad quandam velut barbariem tendit.

Partes sunt ha: { *Barbarismus,* *Barbaralexis,* *Solaecismus*

βαρβαρισμὸς *Barbarismus, contra Romani ser-*
monis legẽ aut scripta, aut pronuntiata vitiosa dictio.
Fit autẽ additione, detractione, immutatione, trans-
positione, & id quidem aut litera, aut syllaba, tempo-
ris, toni, aspirationis. Quorum exẽpla partim vbi fi-
guræ dici meruerunt, exhibuimus: partim barbarorũ
tum locutio, tum scriptio (ne dubita) suppeditabit.
In Græcis poëtis vbiq; sunt obuia. His enim nihil ne-
gatum ridet Martialis: adeò, vt apud illos is fermè
optimus habeatur poëta, qui in eiusmodi quàm ma-
ximè audax fuerit. Ad hæc indecoras literarũ qua-
rundarum pronuntiationes barbarismi nota inurũt,
ἰωταϰισμους *scilicet*, λαβδαϰισμοὺς, μεταϰισ-
μοὺς, πλατειασμους. *Sic enim Græci fingendis no-*
minibus (ait Fabius) feliciores vocant: vt & μοιλοσό-
μίχρ, *quum vox quasi in oris recessu auditur.*

βάρβαραλέξις, *id est, Barbara dictio, quoties*
Romano sermoni peregrinæ linguæ dictio inseritur, vt
gaza apud Maronem, quod est Persicum: & ma-
struca apud Ciceronem, Sardum vocabulum.

σολοικισμὸς *Solœcismus, Est (inquit Asinius*
Capito apud Gellium) impar, & inconueniens com-
positura partium orationis, quæ per omnia partium
orationis accidentia notatur, quum alia orationis
pars pro alia ponitur, quum genus pro genere, ca-
sus pro casu, tempus pro tempore, modus pro modo,
numerus pro numero, aduerbium pro aduerbio, præ-
positio pro præpositione. Horum omnium exempla,

non

non vt imitareris, sed vt notata minori negotio deuitares, oppidò quàm libens asscripsissem, si per chartæ angustiam licuisset. Quare vel ipse obserues, vel ex Donato petas licebit.

VIRTVS.

Schematis pars tertia.

Virtus, qua oratio honestatur, attollitur q3 supra vulgi sermonem.

Cuius genera duo, { *Proprietas,* / *Ornatus.*

Proprietas, & eius partes.

Proprietas, quæ vel scripto, vel pronuntiatione, vel verbis nihil improprium habet.

Eius partes sunt, { *Analogia,* / *Tasis,* / *Syntomia.*

Ἀναλογία *Analogia, est proportio quædam, finitore Diomede (nam nobis non perinde probatur) qua rectè scribendi ratio conseruatur. Hanc quum proprietatis partem fecerit Diomedes, quid tamen sibi voluerit, non video.*

Τάσις *Tasis, qua verborum dulcis ac iucunda seruatur modulatio: quòd alia acuto tenore, alia graui, alia flexo moderamur. Quæ virtus ad vocis flexibilitatem præcipuè pertinet.*

Συντομία *Syntomia, quum breui & compendioso*

verborum ambitu, res quantumuis ingens pro dignitate redditur. Virgil. Æneid. 1.

Nascetur pulcra Troianus Origine Cæsar,
Imperium Oceano, &c. Est & orationis velut lux quædam, qua verba ipsa rei propriæ adeò accommodat, vt non tam narrari quàm geri videantur Hanc virtutẽ Græci, qui lucem, quam rebus addit, spectant, ἐνάργειαν: *qui verò mouendi efficaciam, ab opere* ἐνέργειαν: *appellare consueuerunt.*

Ornatus & eius species.

Ornatus orationis suo se nomine prodit, vt finitione minimè sit opus.

Genera eius hæc, { *Syntheſis,* / *Cyriologia,* / *Tropus.*

σύνθεσις *Syntheſis, Apta & concinna modulis suis structura, qua alius pes alio iucundiorem clausulam efficere dignoscitur. Qua de re Cicero libro de Oratore tertio, & Fabius in nono abunde satis disseruêre.*

κυριολογία, *Cyriologia, Propria & sana oratio, quam ipsa veritas & simplicitas exornant: vt,*

Romanos rerum dominos, gentémq; togatam.

Hanc virtutem Quintilianus non vno tantùm loco laudibus vehit.

τρόπος *Tropus, Quam Clarissimi Latinorum Motum appellârunt, est verbi vel sermonis à propria significatione in aliam virtute mutatio.*

Cuius

Cuius priores partes colliguntur hæ,

- Metaphora,
- Catachresis,
- Metalepsis,
- Metonymia,
- Antonomasia,
- Epitheton,
- Synecdoche,
- Onomatopœia,
- Allegoria,
- Periphrasis,
- Hyperbaton,
- Hyperbole,
- Emphasis,
- Homœosis,

ΜΕΤΑΦΟΡΑ *Metaphora, id est, Trasslatio, tropus longe pulcerrimus, quãdo vel nomen, vel verbum ex eo loco in quo proprium est, in eum in quo aut proprium deest, aut translatum proprio melius est, transfertur: vt video, à corporeo sensu, cui propaium est, ad animi intelligentiam transfertur.*

Hæc multis fit modis.

Deflectione, quum vox è propinquo ad rem proximam detorquetur: vt video pro intelligo, concoquere pro ferre, deuorare pro vincere ac perferre. Siquidem in iys id quod est corporis, ad animum transfertur, quo genere nihil est vsitatius.

Ab irrationali ad rationale: vt Terentius, Quid ille gannit: Quod vulpium proprium est.

Aut contrà, vt si Poëtam cygnum, Musicum luscinian dicamus, ceu facit Virgil. Georgic. 4. dum de apum repub. dicit:

Magnanimosq; duces, totiusq; ordine gentis
Mores & studia, & populos, & prælia dicam.

Ab inanimali ad animal: vt Virgilius Aeneid. 11.

-si tantum pectore robur Concipis,

Hîc à ligno ad hominem translationem fecit.

Aut contrà: At procul excelso miratus vertice montis. Hîc hominis verticem ad montem traduxit.

Ab animali ad animal: vt, Pascentes apes.

Ab inanimato ad inanimatum: vt si quis syluam scatere dicat, quod est fontium.

Ad hæc, quædam translationes sunt reciprocæ siue communes, quas Græci ἀνακόλουθας vocant. Nam vt pro gubernatore rectè dixeris aurigam, ita & pro auriga gubernatorem. Quædã vnius duntaxat partis, quas illi ἀνακόλουθας appellant. Siquidem vt rectè pro montis Cacumine Verticem dixeris, ita nõ rectè pro Vertice Cacumen, ad hominem traduxeris. Atque hoc loco admonitum te velim Lector amice, translationem vnam esse, quæ in loco adhibita, ingens decus addat orationi. Quare consultum fuerit, insignem metaphorarum vim ex optimis auctoribus annotatam cõparare. Sunt autẽ, inquit Roterodamus, apud M. Tullium optimæ, apud Quintilianum plurimæ. Sed & nos (si Deus aspirârit) in volumen iustum diligenter congeremus, ex vtriusque linguæ auctori-

floribus insignes translationes, modò alius quispiam non auertat.

Κατάχρησις Catachresis, Verborum abusio, quæ non habentibus nomen suum, accõmodat quod in proximo est: vt si Parricidam appelles, non qui patrem occiderit, sed aliâs hominem quemuis.

Μετάλημψις Metalepsis, Transmutatio, Ea est (inquit Roterod.) vbi gradatim itur ad id quod ostẽditur. Virg. in primo, Spelũcis abdidit atris. Nigræ enim intelliguntur, ex nigris tenebrosæ, ac per hoc in præceps profundæ. Verùm huius tropi vsus magis incidit in carmine, quàm in oratione soluta.

Μετονυμία Metonymia, id est, Transnominatio, quum inuentorem pro re inuenta ponimus: vt, Sine Cerere et Baccho friget Venus, dixit Comicus. Quod si vertas, erit durius, vt si Vinum precemur pro Baccho. Vel quum continens pro eo quod continetur, vsurpamus. Nunc pateras libate Ioui. Vel è conuerso, Vina coronant, pro poculis dixit Maro. Vel quum dominus rei pro re ipsa ponitur: vt, De sene gustârit, pro de pecunia senis. Vel quum ex effecta efficiens accipimus: vt, Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas, Regúmq; turres. Vel quum ducem, pro his qui subsunt: vt, Cæsus Hannibal. Vel quum auctorem pro opere: vt, Terentius semper in manibus habendus.

Αντονομασία Antonomasia, Ea est nominis permutatio: vt si quis pro Achille Peliden dicat, Pro Iu-

none Saturniam, quemadmodũ Virgil. et Horatius.

Ἐπίθετον Epitheton, id est, appositum, quoties proprium nomen adiectiuo aliquo quasi vestitur: vt, At pius Æneas, sæuus Hector, formosus Alexis, apud Poëtam.

Συνεκδοχὴ Synecdoche, Quã Cicero Intellectionem vocat, quoties ex vno plura intelligimus: vt, Romanus prælio victor: pro Romani. Ex parte totum: vt Mucronem pro gladio. Retroq́: vt Ingens à vertice pontus. Ex specie genus, Iracundior Andria, pro quouis mari dixit Horatius. Ex materia, rem confectam: vt ferrũ pro gladio. Ex præcedentibus sequentia: vt, Virgineam soluit zonam, id est, deuirginauit. Breuiter quum aliud ex alio intelligitur: vt Vixêrunt pro mortui sunt, exclamauit orator.

Ὀνοματοποιΐα Onomatopœia, Nominis confictio soni imitatione. Clangorq́ tubarum, Virg. Tinnire, balare, mugire, & reliqua quæ significandi gratia pro tempore fingimus.

Ἀλληγορία Allegoria, Quam inuersionem interpretantur, quum aliud verbis, aliud sensu ostenditur, ac nonnunquam contrarium.

Species nominantur hæ,
- Ænigma,
- Parœmia,
- Ironia,
- Sarcasmus,
- Astismus,
- Mycterismus,

Anti-

Species nominantur hæ { *Antiphrasis,* / *Charientismus.*

Αἴνιγμα *Ænigma, Obscura quædam allegoria, magis vitium Quintiliano quàm virtus, quum dilucidè dicere virtutis nomine commendetur. Hinc opinor motus Diomedes & vitijs & virtutibus connumerat. Cuius exemplum aptissimum extulit Hesiodus, Georg. 1.* τλέων ἡμισυ παντὸς. *Quod Plato libro de legibus tertio exponit multis verbis, quæ omnia hûc tendunt, Satius esse* ἀδικεῖσθαι, *quàm* ἀδικεῖν, *hoc est, iniuriam pati, quàm inferre.*

Παροιμία *Paræmia, id est, Adagium (definitore magno illo Erasmo) dictum celebre aliqua nouitate insigne: vt, Lupus est in fabula, Terentius quum silentiũ moneat. An autẽ hæc finitio huic loco quadret, qui velit, ex Erasmi Chiliadibus inquirat. Diomedes certè & Donatus allegoriæ speciem faciunt.*

Εἰρωνεία *Ironia, Illusio, quæ non ex verbis, sed vel pronuntiatione, vel persona, vel rei natura intelligitur: vt, Heus tu bone vir, curasti probè, Terentius in Andria.*

Σαρκασμὸς *Sarcasmus, Iocus amarulentus, atq; hostilis derisio: vt, En agros, & quam bello Troiane petisti, Hesperiam metire iacens, Æneid. 12.*

Ἀστυσμὸς *Astysmus, Vrbanitas orationis quasi festiuitas: vt, Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui, Atque idem iungat vulpes, & mulgeat hircos, Virgilius.*

Μυκτηρισμὸς *Myctersmus, simulatus risus, sed tamen non latens: quod Persius naso suspendere vocat*, μυκτὴρ enim *Græcis* (*auctore Iulio Polluce*) *nasum significat.*

ἀντίφρασις *Antiphrasis, Vnius verbi ironia: vt Bellum dicitur, quod minimè bonum. Et Hieronymus monachum quendā Vigilantium per* ἀντιφρασιν *vocitat.*

χαριεντισμὸς *Charientismus, Quo duriora re ipsa gratiosis verbis molliuntur. Terent. Bona verba quæso, quum pistrinum deprecaretur Dauus. Quod Plato de Repub. primo,* ἐφιμεῖν *dicit. Et hactenus dictæ sunt allegoriæ species.*

περίφρασις *Periphrasis, Latinè* (*tametsi inuito Fabio*) *Circumlocutio, est fusior & copiosior rei descriptio. Aut ornandæ rei gratia, quæ pulcra est vt, Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris Incipit, & dono diuûm gratissima serpit, Aeneid. 2. Aut tegendæ rei gratia quæ turpis, placidumq; petiuit Coniugis infusus gremio per membra soporem.*

ὑπέρβατον *Hyperbaton, Transgressio quædam verborum, ordinem communem perturbans.*

Cuius species,
- *Anastrophe,*
- *Dialysis,*
- *Diacope,*
- *Synchysis,*
- *Hysteron proteron.*

Ἀναστροφὴ *Anastrophe, Reuersionem dixeris, est*

verbę

verborum tantùm ordo præposterus, vt mecum, secũ: pro cum me, & cum te. Italiam contra, pro contra Italiam, apud Virgil. Aeneid. 1.

Διάλυσις *Dialysis, siue* παρένθεσις *Parenthesis, Ordinis dissolutio per interpositam sententiam: vt,*

Aeneas (neq; enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidũ ad naues præmittit Achaten

διαλοπὴ *Diacope, siue* τμῆσις *Tmesis, Dissectio, quum scilicet dictionis compositæ iunctura soluitur aliquo interposito: vt, Septem subiecta trioni: cùm Septentrioni dicendum fuisset.*

Σύγχυσις *Synchysis, Confusio: Est enim quoties ordo ex omni parte turbatur. Treis Nothus abreptas in saxa latentia torquet: Saxa vocant Itali, medijs quæ in fluctibus, aras. Habet autem ordo hoc modo, auctore Donato, Treis naues abreptas Nothus torquet in saxa, quæ Itali vocant aras.*

ὕστερον πρότερον *Hysteron proteron, siue* ὑστερολογία *Hysterologia, quum id quod secũdo loco fit, priorem in orationis ordine possidet: Et torrere parant flammis, & frangere saxa. Aeneid. 1.*

ὑπερβολὴ *Hyperbole, auctore Fabio, Dementiens est superiectio, vt quæ fidem non mereatur: Vel augendi gratia, vt Ocyor Euro vita nostra, apud Horatium dicitur Vel minuẽdi gratia: vt Testudine tardior. In quo tropo monet Quintilianus modũ in primis seruare oportere, ne in κακοζηλίαν vitium supra notatum, nos inducat.*

ἔμφασις *Emphasis, siue cùm latens aliquid vnà significatur, siue expressior denotatio. Hac cùm multis fiat modis, hunc habet præcipuum, quoties fixum pro mobili, ponitur: vt Scelus pro sceleſto.*

ὁμοίωσις *Homœosis, Ignotæ rei per eius quæ magis nota est, similitudinem expressio.*

Cuius genera recensentur: *Icon,* *Parabole,* *Paradigma.*

εἰκὼν *Icon, Imago, quum quippiam ad imaginem alterius rei quasi describimus: vt, Os, humerósque Deo similis, Hîc enim ad dei imaginem Æneam comparauit Poeta.*

Παραβολὴ *Parabole, quam Cicero collocationem interpretatur: Ea est (inquit Donatus) rerum genere dissimilium comparatio. Plato in Euthipbone: Iuuenum in primis rationem habere conuenit: nam sic transponimus, vt in optimos viros adolescãt, haud aliter ac prudentem agricolam teneriusculis plantis primam curam adhibere decet, deinceps verò & alias non negligere.*

Παράδειγμα *Paradigma, quum ex historia res aliqua narratur, qua veluti exemplo accendimur & ipsi eiusmodi vel facere vel vitare. Cuius vsus tam est frequens cùm apud poëtas, tum apud oratores, vt minimè opus videatur exempla in medium afferre.*

Quidam præter tropos etiam ad orationis virtutes φράσιν pertinere putant, quam χρονογραφίαν το-

πο-

πογραφία, τοποθεσία, αἰτιολογία, ἐπανόδῳ, καταλόγῳ, συλλογισμῷ ἀποστροφῇ, *atque id genus alijs constare putant, quæ nos finitionibus minimè explicabimus: partim, quòd propius ad orationis copiã attinere videantur: partim, quod ipsa etymologia, & prima (quod aiunt) fronte quid rerum sit, præ se ferat: partim etiam, quod nostri instituti angustia nõ finit Crysippeum hunc aceruum explere.*

In Rhetorica Tabulæ.

TRIA sunt omnino causarum genera, Demonstratiuum, Deliberatiuum, Iudiciale.

Demonstratiuum.

Demonstratiuum, quum laudamus, aut vituperamus.

Et est triplex, scilicet: { *Personarum,* *Factorum,* *Rerum.*

Demonstratiuum personarum.

Demonstratiuum personarum habet orationis partes quatuor: videlicet, { *Exordium,* *Narrationem,* *Contentionem,* *Perorationem.*

Exordium constat locis, { *Beneuolentiæ,* *Attentionis,* *Docilitatis.*

Rebus

Beneuolentia petitur à { Rebus & Personis.

Sunt verò plurimi beneuolentiæ captandæ loci, qui hîc recenseri nequeunt. Vtimur nonnunquam insinuatione etiã, quum turpitudinem, quæ in causa videtur esse, excusamus.

Attentio, quum affirmas te dicturum esse de { Nouis, Necessarijs, Vtilibus, Difficilibus, Obscuris } rebus.

Docilitas, quum affirmas { Breuiter, Dilucidè } te dicturũ.

NATALES.

Narrationis loci sunt,
- Pueritia, vbi de ingenio dicitur & educatione.
- Adolescẽtia, vbi studia considerãtur.
- Iuuentus, vbi res publicè aut priuatim gestæ considerantur.
- Senectus,
- Mors, quæ illam secuta sunt.

Contentione ferè hoc genus caret, quia agitur de dubijs rebus.

Peroratio constat { Enumeratione argumentorum, Affectu.

Demonstratiuum factorum.

Exor-

Demonstrationum sectorum habet partes quinque:
- Exordium,
- Narrationem,
- Confirmationem,
- Confutationem,
- Perorationem.

Exordium ab iisdem locis petitur, à quibus superius. Narratione in hoc genere rarò utimur, frequentius propositionibus.

Confirmationis loci,
- Honestum,
- Vtile,
- Facile,
- Difficile,
- Possibile,
- Impossibile.

Circunstantiæ,
- Quis,
- Quid,
- Vbi,
- Quibus auxilijs,
- Cur,
- Quemodo,
- Quando.

Confutatio fere non incidit in laudes. Huius autem loci sunt contrary confirmationi.

Peroratio constat,
- Repetitione argumentorum.
- Affectu
  - Gratulationis, in lætis:
  - Imitationis, in lætis:
  - Commiserationis, in tristibus.

Demonstratiuum rerum.

Demonstratiui rerum partes sunt quinque.

Quæ sunt,
- *Exordium,*
- *Propositio. Nam in hoc genere narratio nulla est, sed vice narrationis propositio ponitur.*
- *Confirmatio, cuius loci,*
  - *Honestum,*
  - *Utile,*
  - *Facile,*
  - *Difficile.*
- *Confutatio, quæ contrarijs locis constat.*
- *Peroratio, quæ constat ijsdem locis, quibus suprà.*

Deliberatiuum.

Deliberatiuum, quum suademus aut dissuademus, petimus, hortamur aut dehortamur.

Huius partes,
- *Exordium,*
- *Narratio, quæ rara est. Eius vice propositio ponitur. Nonnunquam incidunt breues narrationes, sed statim sequitur propositio.*
- *Confirmatio, cuius loci,*
  - *Honestum,*
  - *Utile,*
  - *Facile,*
  - *Difficile.*

  Exempla plurimũ valent in hoc genere.
- *Confutatio, quæ à locis contrarijs petitur.*

Perora-

Peroratio, vt suprà, Enumeratione & affectu constat.

IVDICIALE.

Iudiciale, quo controuersiæ ac lites continentur.

Huius triplex est status.

Qui sunt,
- *Coniecturalis, An sit.*
- *Iuridicialis, Iure an iniuria.*
- *Legitimus, Quid sit.*

De coniecturali statu, An sit.

Status coniecturalis constat quinque partibus.

Quæ sunt,
- *Exordium,*
- *Narratio, Quæ est historica facti commemoratio, quum sequitur statim propositio.*
- *Confirmatio,*
- *Comprobatio,*
- *Peroratio.*

Confirmationis autem huius loci sunt duo, scilicet
- *Voluntas,*
- *Potestas.*

Voluntatis loci,
- *Qualitas personæ,*
- *Causa inducens ad suscipiendum (facinus.*

Cuius loci,
- *Impulsio, quæ est affectus, ira, odium, auaritia, &c.*
- *Ratiocinatio, quæ à spe commodorum ducitur.*

Potestas constat circunstantijs, { Loco, Tempore, Viribus, Signis, Antecedentibus, Consequentibus. } Idem sunt loci defensoris.

Defensor tamẽ addet { Absolutionẽ, quum docemus id signum quod factum est, misericordia & humanitate factum esse. Inuersionem, qua docemus, signum quod contra nos producitur, pro nobis facere. }

De Iuridiciali, Iure an iniuria.

Iuridicialis partibus constat quatuor, scilicet { Exordio, Narratione. Confirmatione, Cuius proprij sunt loci. Peroratione. }

Est autem duplex status negotialis, { Absolutus, Assumptiuus. }

Absolutus, quum simpliciter aliquid defenditur.

Cuius loci sunt, { Natura, Lex, Consuetudo, Æquum, Bonum. }

Cuius

Cuius loci sunt { Iudicatum, Pactum.

Assumptiuus, Quum assumpta re extranea, defensio tractatur. { Concessio, Translatio, Remotio } criminis,

Eius loci sunt,

Concessionis partes, { Purgatio, quum fatemur nos peccasse, sed per imprudentiam aut casum. Deprecatio,

De Statu legitimo quid sit

Legitimus status constat partibus quatuor, scilicet { Definitione, Contrarijs legibus, Ambiguis scriptis, Ratiocinatione.

FIGVRÆ TVM VOCABVLOrum, tum sententiarum.

TRES Sunt Figurarum ordines.

Quorum { Primus pertinet ad dictionem tantum figurandam.
Secundus pertinet ad orationem figurandam.
Tertius pertinet non ad orationem tantùm ornandam, sed etiam auget corpus orationis: quem Cicero exornationes sententiarũ vocat. Hic est Quintiliano vel forma amplificandi, vel argumenta.

Ordo primus.

Ordo primus, qui ad dictionem tantùm figurandum spectat.

Diuiditur in { *Tropum,* *&* *Schema.*

Tropus, est dictionis vel orationis mutatio à propria significatione ad cognatam.

Dictionis, vt { *Metaphora,* *Onomatopœia,* *Synecdoche,* *Periphrasis, quæ fit* { *Etymologia,* *Notatione,* *Definitione.* *Catachresis,* *Metonymia,* *Metalepsis,* *Antonomasia.*

Orationis vt, { *Allegoria,* *Hyperbole,* *Icon,* *Parabola,* *Paradigma.*

Allegoriæ species, { *Aenigma,* *Parœmia,* *Ironia,* *Sarcasmus,* *Astismus,* *Mycterismus,* *Antiphrasis,* *Charientismus.*

Parabola tamen & Paradigma ad confirmandũ potiùs pertinent, et inter argumenta recenset Fabius.

Schema, est vocis inflexio, quæ auribus tantũ inseruit.

Est q̃ duplex: vt,

- *Grãmaticum. Eius genera sunt,*
  - *Orthographicum: Eius species sunt,*
    - *Prothesis*
    - *Epenthesis*
    - *Paragoge*
    - *Aphæresis*
    - *Syncopa*
    - *Apocapa*
    - *Ectasis*
    - *Systole*
    - *Synalœpha*
    - *& cæt. Vide Donatum & Mosellani tabulas.*
    - *Vsus horum in carmine est.*
  - *Syntacticũ: Ei⁹ species sunt,*
    - *Prolepsis*
    - *Zeugma*
    - *Syllepsis*
    - *Synthesis*
    - *Synecdoche*
    - *Antiptosis*
    - *Hyperbaton.*
- *Rhetoricum. Eius species sunt,*
  - *Repetitio*
  - *Complexio*
  - *Copulatio*
  - *Traductio*
  - *Asyndeton*
  - *Polysyndeton*
  - *Homœoptoton*
  - *Homœoteleuton*
  - *Hypallage*
  - *Paranomasia*
  - *Antanaclasis*
  - *Aposiopesis*
  - *Ellipsis.*

Ordo secundus.

Ordo secundus pertinet ad orationem tantùm figurandam.

Huius ordinis sunt,

- *Interrogatio,*
- *Subiectio,*
- *Exclamatio, Sub exclamatione continentur.*
  - *Imprecatio,*
  - *Obtestatio,*
  - *Ominatio,*
  - *Adornatio.*
- *Dubitatio,*
- *Paradoxum,*
- *Communicatio,*
- *Permissio,*
- *Licentia,*
- *Aduersio,*
- *Prosopopœia.*

Ordo tertius.

Ordinis tertij sunt, quæ Ciceroni exornationes sententiarum dicuntur: suntq; ea quæ sequuntur.

Ordinis tertij sunt.

- *Auxesis*
- *Tapinosis,* } *Verbis fiunt singulis.*
- *Meiosis.*
- *Synonymia,*
- *Incrementum,*
- *Gradatio,*
- *Congeries,*
- *Contentio,*
- *Contrarium, siue Antitheſis,*
- *Commutatio,*
- *Communicatio.*

Ordinis tertij sunt.

Regressio,
Responsio,
Praeteritio,
Paralepsis, sive Occupatio, quæ à Cicerone Præsumptio dicitur, à Fabio Occupatio.
Transitio,
Matabasis,
Correctio,
Interpositio,
Reiectio,
Ætiologia.
Confessio,
Διαιτολογία *excusatio est.*
Finitio,
Hypotyposis,
Expolitio,
Distributio,
Diuisio,
Prosopopœia,
Sermocinatio,
Chronographia
Comparatio,
Sententia,
Apophthegma,
Epiphonema.
Clausula,
Noëma.

Orationum copia uultas habet variandi rationes: videlicet,

- Enallagen 1.
- Antonomasiam 2.
- Periphasim 2.
- Metaphoram 4.
- Allegoriam 5.
- Catachresim 6.
- Onomatopœian 7.
- Metalepsim 8.
- Metonymiam 9.
- Synecdochen 10.
- Aequipollentiam 11.
- Comparatiua 12.
- Relatiuorum commutationẽ 13
- Amplificationem 14.
- Hyperbolen 15.
- Diminutionem 16.
- Compositionem 17.
- Constructionem 18.
- Mutationem. 19.

1. Enallage est, quum voce modicè deflexa, varietatis non nihil conciliatur. Constat autem potissimum duobus modis,

- Partis mutatione
- Qualitatis nouatione.

Partis mutatio fit, quum permutatur verbum

- Nomine,
- Participio,
- Supino.

ut, Non

Pathopœia, affectuum varietas, quæ petitur à circunstantijs, à
- *Sexu,*
- *Temporibus,*
- *Locis,*
- *Personis,*
- *Ætatibus, &c.*

In Erasmi librum de Copia Tabulæ.

TRIPLEX EST COPIA

Videlicet,
- *Dictionum,*
- *Orationum,*
- *Sententiarum.*

DICTIONVM COPIA,

Dictionum copia, quæ fit singulis vocabulis, consistit in Synonymia, quæ est, quum diuersa verba eandem omnino rem declarant.

vt,
- *Ensis, gladius.*
- *Domus, ædes.*

Huc pertinent quoque, Sordida, Inusitata, Poëtica, Prisca, Obsoleta, Dura, Peregrina, Nouata.

ORATIONVM COPIA.

Ora-

Vt { *Non dubito, Non est mihi dubium.*
Amantem redama, Redama eum qui te amat.
Venit vt eripiat, Venit ereptum.

Qualitatis nouatio fit, quum aut mutatur { *Numerus,* *Persona,* *Genus.*

Vt, { *Romanus prælio victor, pro Romani victores.*
Quid facias vt homo est, ita morem geras.
Lachrymat, pro Lachrymatur.

2. *Antonomasia, est nominis permutatio: vt, Æacides pro Achille. Nonnunquam epitheton pro ipso nomine ponitur. Liuius: Abundat multitudine hominum Pœnus. Pœnus pro Hannibale.*

3. *Periphrasis, rem, quæ breuius significari potuisset, latiùs ostendit: vt, Troiani belli scriptor, pro Homero.*

Constat autem { *Etymologia, quum nominis rationem explicamus.*
Notatione, quum accidentium inditio aliquid significatur.
Finitione, vt pro Rhetorica, bene dicendi ars.

4. *Metaphora est, Quæ vocem propriam ad cognatam transfert. Hanc putat Marcus Cicero tanquam stellis quibusdam illuminare orationem, planeq; eratiom lumen adferre,*

Summa-

Sumuntur autem metaphoræ à
- Defectione,
- Irrationali ad rationale,
- Rationali ad irrationale,
- Animali ad non animal,
- Non animali ad animal,
- Animali ad animal,
- Inanimato ad animatum.

Deflexio, quoties vox è propinquo ad rem proximam flectitur.

vt, { Videre / Audire } pro { Intelligere. / Obtemperare. }

Ab irrationali ad rationale: vt,
- Liuius. M. Portius Cato, qui allatrare Scipionis magnitudinem solebat.
- Terentius. Quid ille gannit? Quod vulpium proprium est.

A rationali ad irrationale: vt si perfidum vulpem dicamus.

Ab animali ad non animal: vt
- Ridet ager,
- Parturit arbos.

A non animali ad animal: vt, Ambo florentes ætatibus. Viridis ætas.

Ab animali ad animal: vt, Pascentes apes.

Ab inanimato ad inanimatum: vt, Oratio fluit, Sylua scatet.

Sunt

Sunt autem quædam Metaphoræ { κυβερνήτης: vt, Gubernator & auriga, quæ possunt conuerti. κορυφή: vt, Vertex, quod rectè ab homine ad mentẽ transfertur: Cacumen, quod montis est, non item.

5. Allegoria, est multorum verborum continuata metaphora: vt, Iugulũ petere, pro eo quod est, Causa caput aggredi.

6. Catachresis, est verbi abusio: vt quum dicimus parricidam, qui matrem aut fratrem occiderit.

7. Onomatopœia, fictio nominis dicitur: vt, Taratantara. Huc pertinet Paragoge, id est, derivatio nouorum verborum ex analogia sumpta, vt, Scyllaturire, pro Scyllæ mores imitari.

8. Metalepsis, quum ex vno significato aliud colligitur: vt, Speluncis abdidit atris. Nam nigræ intelliguntur, & ex nigris obscuræ, & per hoc in præceps profundæ.

9. Metonymia, est Trasnominatio.

Fit autem quum ponimus { Inuentorem / Continens } pro { Inuento, / Contento.

Exemplum primi: vt,

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Exemplum secundi: vt,

Epotos cados. Saculum felix.

Fit præterea & alijs quibusdam modis.

10. Sy-

10. Synecdoche, quam intellectionem vocant.

Quum intelligimus

ex { Uno plures, / Parte totum, } vt { Pœnus fugatus, pro Pœni. / Mucronem, pro gladio. }

11. Aequipollentia, vt { Placet, Accipio. } non { Displicet. Recuso. }

12 Comparatiua, quæ copia nascitur ex contrarijs.

Prius / Posterius } habet { Lucrum / Honestū } quā { Honestū / Lucrum. }

13. Relatiuorum commutatio, vt { Uxor illius esse non vult: Non vult illum maritum. / Non alium mihi patrem optem: Nullius malim esse filius. }

14. Amplificatio est, quum verbum atrocius subijcimus loco proprij.

vt quum dicimus { Latronem / Occisum } pro { Improbo. / Cæso. }

Ad Auxesim pertinent. { Scelus, / Monstrum, / Pestis, / Labes, &c. }

15. Hyperbole, vt { Ocyor Euro. / Vox astra ferit. }

16. Diminutio, Cùm eum qui pulsauit, dicimus attigisse.

Interdum μείωσις sapit hyperbolen:

vt, { Vix ossibus hærent. / Breuior Pygmæo.

17. Compositio sita est in his fermè figuris, { Asyndeto, / Polysyndeto, / Syzeugmeno, / Epanalepsi, / Synonymia.

Asyndeton: vt, Veni, vidi, vici.

Polysyndeton: vt, Tectumq́, laremq́

Syzeugmenon, Quoties ad vnum verbum plures sententiæ respondent.

Fit autem trifariam: quum { Præponitur, / Sequitur, / Interponitur.

vt, { Defloresçit forma vel morbo vel ætate. / Vel morbo vel ætate forma defloresçit. / Aut ætate forma defloresçit, aut morbo.

Epanalepsis: Nihilne te nocturnum præsidium palati, nihil vrbis vigiliæ, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultusq́ mouêrunt? Cicero in Catilinam.

Synonymia: vt, { Vicit timorem audacia, / Rationem superauit amentia, / Libido pudorem expugnauit.

18. Con-

18. Constructio: vt, { Multum pudorem, Multum pudoris. / Scripsit mihi, Scripsit ad me.

19. Mutatio figuræ, Quoties alio atque alio affectu pronunciatur oratio. Fit autem ferè per { Interrogationem, Ironiam, Admirationem, Dubitationem, Adiurationem, Abominationem, Exclamationem, Occupationem, Subiectionem.

Interrogatio, Nihil te est vanius? An quidquam te vanius?

Ironia: Non ista curat populus, Id populus curat, scilicet.

Admiratio: ẽ Magnum bonum porto, Dij boni, boni quid porto.

Dubitatio: Tum Deos contemnit, tum homines: Haud scio, magisne Deos contemnat, an homines.

Adiuratio: Nihil mihi charius fama: Dispeream, si quid mihi charius fama.

Abominatio, Est vir impurus: O hominem impurum? Hoccine sæculum, ô scelera, ô gens sacrilega? O hominem impium.

Occupatio: Virgines complures stupravit, vt interim de Vestali incestu polluta sileam.

Sub

Subiecto, Aut quod adolescens præstiti, cùm etiam errare cum excusatione possem, id nunc ætate præcipitata commutem ac retexam? Non faciam. Cicero epistolarum familiarum libro vndecimo.

SENTENTIARVM COPIA,
Liber Secundus.

Sententiarum Copia est, quum oratio amplificatur per

Distributionem,	1.
Enumerationem,	2.
Hypotyposim,	3.
Egressionem,	4.
Epitheta,	5.
Circunstantias,	6.
Amplificationem,	7.
Propositiones,	8.
Probationes,	9.
Tractationem locorum communium, virtutum, ac vitiorum,	10.
Locos communes,	11.
Exempla,	12.
Traslationem exemplorum,	13.
Exempla fabulosa,	14.
Expolitionem,	15.
Apologos,	16.
Somnia,	17.
Fictas narrationes,	18
Multiplicationẽ partiũ Rhetoricarẽ,	19.

1. *Distri-*

1. Distributio est vel
- Totius in partes,
- Generis in species.

Totius in partes: vt Totus monstrum est, pilosæ genæ, dentes putridi, fœdi oculi, supercilia, frons, vultus denique totus barbarus est.

Generis in species: vt, Luxuria cùm omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est.

II. Enumeratio, quum enumerantur rei
- Occasiones,
- Causæ,
- Consilia,
- Acta,
- Euentus,
- Præcedentia,
- Consequentia,

III. Hypotyposis consistit descriptione
- Rerum,
- Personarum,
- Locorum,
- Temporum.

Hypotyposis rerum consistit in
- Circunstantijs,
- Collocationibus,
- Similitudinibus,
- Dissimilitudinibus,
- Imaginibus,
- Metaphoris,
- Allegorijs,
- Epithetis,
- Gentium formis & moribus:
- Fabulosis descriptionibus.

Horum exempla passim multa habes, in primo Liuij, vbi Albæ excidium describitur: Apud Fabium libro octauo, capite tertio, de Energia.

Hypotypoſis perſonarum quæ depinguntur à
- *Genere,*
- *Natione,*
- *Patria,*
- *Sexu,*
- *Ætate,*
- *Educatione,*
- *Diſciplina,*
- *Studijs,*
- *Habitu corporis,*
- *Fortuna,*
- *Animi conditione.*

Exempla ſunt plurima: Apud Liuium libro primo Decadis tertiæ depingitur Hannibal. Et libro 9. Decadis quartæ, M. Porcius Cato. Apud Salluſtiũ Catilinã, & plerique alij.

Hypotypoſis locorum eſt duplex,
- τοπογραφία
- τοποθεσία

ſi eſt
- *Vera.*
- *Ficta.*

Vera, vt apud Maronẽ Carthaginis & portus deſcriptio. Ficta, vt apud Ouidium Domus Famæ.

Hypotypoſis temporum comprehendit deſcriptiones
- *Veris, Hyemis, Autumni,*
- *Æſtatis, Vindemiæ, &c.*
- *Item Qualitates temporum,*
- *Belli, Pacis, Seditionum,*
- *Turbationum, &c.*

IIII. Egressio adhiberi solet { Laudandi / Vituperandi / Ornandi / Praparandi } gratia.

Sumitur à superioribus locis, { Expositione rerum gestarum. / Descriptione rerum gestarum. / Locis communibus, quum dicimus in luxuriam, auaritiã, &c. Et contrà, quum laudamus virtutes, continentiam &c. }

v. Epitheta sumuntur ab omnibus fortunæ commodis, Animo, Corpore, Bonis externis, Genere, Opibus, Forma, Viribus, Patria, Actu, Euentu.

VI. Circunstantiæ sunt duplices, { Rerum, / Personarum. }

Rerum, vt Causa, Locus, Occasio, Instrumentum, Tempus, Modus, & cæt.

Personarum, vt Natio, Patria, Sexus, Ætas, Educatio, Disciplina, Habitus corporis, Fortuna, Conditio, Animi natura Studium, Anteacta, Cõmotio, Consilium, Nomen.

VII. Amplificatio constat { Incremento, / Comparatione, / Ratiocinatione, / Congerie, / Correctione. }

Incremento: vt Cicero in Verrem: Facinus est vin-

ciri ciuem Romanum, scelus verberari, propè parricidium necari, quid dicam in crucem tollere?

Comparatio, quæ fit fictione, et exempli collatione.

Ratiocinatione: vt, Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tãtum vini exhauseras, &c.

Congerie, verborum scilicet & sententiarum.

Correctione. Cicero in Ver. Non enim furem, sed ereptorem: non adulterum, sed expugnatorem pudicitiæ in vestrum iudicium adduximus.

VIII. Propositiones sumuntur ex his quæ sunt { *Vulgaria,* / *Propria causæ.*

Exempla sunt longiora, quam quæ hîc possint recenseri.

IX. Probationes, quas Græci πίστεις appellant, sunt partim { *ἄτεχνοι, quæ ducuntur à Præiudicijs, Rumoribus, Tormentis, Tabulis, Iureiurando, Testibus.* / *ἔντεχνοι, Quæ comprehendunt τεκμήρια σημεῖα.*

Ab argumentis ducuntur, quæ sunt duplicia { *Personæ sunt hæc, Genus, natio, patria, &c.* / *Rei sunt, Causa, locus, facultas, antecedentia, &c.*

X. Tractatione locorum communium, virtutum & vitiorum, quales sunt, Iustitia, Iniustitia, Pax,

Bel-

Bellum, Luxuria, Continentia, Auaritia, Diuitiæ, Paupertas, Voluptas, Leges, Amicitia, Pietas.

XI. Locos communes, seu argumenta, quæ ducuntur à finitione, Etymologia, & ab ijs, quæ ad naturã definitionis pertinent: Genere, specie, proprio, differentibus, Partitione, Diuisione, Exordio, Summa, Incremento, Inductione similium, & dissimilium, Contrarijs, Repugnantibus, Consequentibus, Relatiuis, Causis euentus: Cõparatione, quæ sumitur à Maiore, Minore & Pari, Iugatis, Fictione, Causa proprijs: Exemplis, quæ adhibẽtur, aut vt Similia, Dissimilia, Contraria: aut vt Maiora, Minora, Paria. Huc pertinent Fabulæ, Apologi, Prouerbia, Iudicia, Parabolæ, Collationes, &c.

XII. Exempla, quorum vim quàm maximam maximeq; variam comparare, & in promptu habere conuenit.

XIII. Tractatione exemplorum, quæ augentur Commendatione, quæ sumitur vel à rei, vel ab auctoris laude, vel gentis vnde ducitur exemplum, Exaggerationibus, atque Amplificationibus, Parabola, Comparatione, vbi demonstratur exemplũ esse Maius, Minus, Par. Huc pertinent εἰκόνες Imagines, Inductiones, Iudicia, Prouerbia, Sententiæ, Noëmata, Epiphonemata, Contentio, Demonstratiua. Collatione, quæ fit per Simile, Dissimile, Contrarium, Par, Maius, Minus.

XIIII. Exempla fabulosa, quæ eadem ratione &

fusius

fusiùs et contractiùs exponi poterunt, si res ac decor patietur.

XV. Expolitio fit commutatione verborum pronuntiationis & tractationis.

Copiosissima autem expolitio constat septem partibus,
- *Propositione,*
- *Ratione,*
- *Duplici sententia,*
- *Contrario,*
- *Simili,*
- *Exemplo,*
- *Conclusione.*

XVI. Apologi, qui eodem modo dilatari, aut verbō tantùm significari poterunt.

XVII. Somni, quibus vtimur aut in ostentatione, vt est Luciani sōmnium: aut pro veris, aut hortandi deterrendiue gratia.

XVIII. Fictæ narrationes, quàm maximè fieri potest, ad veri similitudinem componantur oportet.

XIX. Multiplicatio partium Rhetoricarum, quæ sunt
- *Exordium,*
- *Narratio,*
- *Propositio,*
- *Confirmatio,*
- *Confutatio,*
- *Peroratio.*

Exordium habet locos
- *Fauorem,*
- *Attentionem,*
- *Docilitatem.*

Narratio crescit ἐπιδιηγήσει *& egressione, quæ debet*

debet esse quasi finis narrationis. Propositio dilatatur, si pro simplici, duplici utemur: si argumẽtis obiter interiectis, & affectibus accensam proferemus.

Confirmatio constat probationibus, quæ crescunt
- Labefactatione,
- Præparatione,
- Asseueratione,
- Excursionibus per amplificationem.

Labefactatio fit duobus modis: Propositionibus, quæ sunt singularium partium collectiones seu cõclusiones: quum ita proponimus, vt ipsa orationis figura fidem abrogemus, aut conciliemus.

Tabularum in Erasmi Copiam Finis.

Iacobus Mycillus ad Lectorem.

VT si non varijs pingantur floribus horti,
Gratia non illis, non honor vllus adest:
Sic, nisi sit varijs oratio tincta Figuris,
Illius & virtus & decus omne perit.
Si quem igitur felix oblectat copia, si quem
Pindareis tumidum passibus ire iuuat,
Sedulus has oculis verset manibusq; tabellas:
Haud equidem hic operæ præmia parua feret.
Nec quia sunt modicæ, Lector contemnere pergas,
Mensuram vincunt vtilitate suam.

STVDIOSIS S.

EXtat de Copia Eraſmi cõmentarius, cuius vtilitatẽ vulgo tã perfectã eſſe, quàm eſt titulus vbique notus. Quanquã enim opus in ſpeciẽ minutũ videatur: tamen ſi propiùs inſpexeris, cõperies verè eſſe quod audit, Copiæ cornu. Nã quũ Figuras omneis locupletandæ illuſtrandæq; orationis tradat & informet, non vulgarem eloquentiæ thesaurum cõtinet. Miſeret me profectò iuuentutis noſtræ, quum video optimis quibuſque Auctoribus velut ordine motis, in pretio eſſe, amari, teri, libellos quoſdam ἐφημέρους quorum alij ſimpliciter inepti, alij etiam pernicioſi ſunt. Catullus ſæculi incommoda malos Poëtas vocat: nos quantò iuſtiùs de nouitijs illis ſcriptis queri poſſumus? Nullum eſt enim venenum præſentius malo libro. Quare oportuit iudicio optimos quoſque libros, tanquam magiſtros ſtudiorum omnium ac officiorum vitæ, deligere. Mihi verò nulli de hominum ingenijs meliùs mereri videntur, quàm qui exercitationem dicendi adiuuant. Nam reliquæ literæ omnes, vbi non acceſſerit aliquid ſtyli, cùm mutæ ſunt, tum ad acuendum animi iudicium non multum conducunt, ſuntq; ad dicendi ſcribendiq; exercitationem, tanquam ex umbra in lucem, ex puluere in arenam proferendæ. Porrò quum hic Libellus de Copia mirificè conducat ad eam ſtudiorum partem, dignus eſt quem in delicijs habeas, ſumma cura euoluas atque ediſcas. Hoc ego religioſiùs moneo, quòd intelligo quaſdam peſtes hominum eſſe, qui ab humanarum artium ſtudio imperitam iuuentutem dehortantur, digni ſanè, in quos publicis legibus animaduertatur. Crede mihi, opinione maior vis eſt harum artium: nec pœnitebit in his diſcendis operam ſumpſiſſe. Quare adhortor, ne quis patiatur hoc librorum genus importunitate cuiuſquam ſibi è manibus extorqueri. Bonam operam nauauit Adoleſcens, qui totum de Copia commentarium in hanc Tabulam contulit, & oculis ſubiecit, vt memoriam adoleſcentium adiuuaret. Valete.

FINIS.